

frc REVISTA DE DEBAT POLÍTIC
Publicació de la Fundació Rafael Campalans

Número 19 – Primavera 2009

DIRECTOR
Oriol Bartomeus

CONSELL DE DIRECCIÓ
Albert Aixalà
Meritxell Batet
Víctor Francos
Rocío Martínez-Sampere
Carles Rivera
Joan Rodríguez

EDITOR
Rafael Pascuet

COORDINACIÓ EDITORIAL
Cristina González

COL-LABORADORS D'AQUEST NÚMERO

Albert Aixalà, Antón Baamonde,
Oriol Bartomeus, Laia Bonet Rull,
Antoni Fernández, Richard Florida,
Joan Fuster Sobrepere,
Antoni Gutiérrez-Rubí,
Víctor Carlos Marchesini,
Juan Antonio Módenes,
Ferran Pedret, Pep Prieto,
M. Dolors Renau, Helena Royes,
Jesús Miguel Sáez Cazorla,
Mariona Tomàs, Javier Villamayor

IL·LUSTRACIONS
Clara Gispert, Martí Pellicer,
Paloma Vidal

FOTOGRAFIA
Andreu Adrover

DISSENY I MAQUETACIÓ
Art&Graf

IMPRESSIÓ
Aleu, S.A.

DL:
ISSN: 84-1576-8171

La reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment, compresos la reprografia i el tractament informàtic, resta rigorosament prohibida sense l'autorització expressa dels titulars del *copyright*, i estarà sotmesa a les sancions establertes per la llei.

© d'aquesta edició:
Fundació Rafael Campalans
Trafalgar 12 entresòl, 1a
08010 Barcelona
Tel: 93 319 54 12
Fax: 93 319 98 44
fundacio@fcampalans.cat

■ EDITORIAL

Un món hiperurbà

Segons les dades oficials de les Nacions Unides, el 1900 només un 16% de la població mundial vivia en ciutats. Cinquanta anys més tard, aquest percentatge havia crescut fins al 26%. Aquest any s'ha superat el 50%, és a dir, més de la meitat de tota la població mundial viu en ciutats.

Més enllà de la fita, aquesta dada és la resultant d'un procés d'urbanització creixent que afecta tot el món, i que és especialment fort en els països en vies de desenvolupament. En només cinquanta anys, el percentatge de població urbana s'ha doblat, en una evolució accelerada que en molts casos no ha pogut ser digerida, i que és a l'arrel de molts dels fenòmens de degradació, marginalitat, contaminació i pobresa que assolen les megalòpolis mundials.

El lent creixement de l'espai urbà en els segles anteriors, a cavall de les transformacions econòmiques, ha viscut una autèntica bogeria en els darrers anys, el que demostra que no tots els països evolucionen de la mateixa manera, o si més no, no al mateix ritme.

La primera revolució industrial, que provocà l'èxode de bona part del proletariat rural cap a les ciutats, fent néixer els primers barris obrers al voltant de les grans fàbriques a l'Europa del dinou, és només una ombra de l'accelerada urbanització actual al tercer món, on masses ingents de camperols depauperats convergeixen en suburbis d'estètica "xabolista".

La vella dita dels clàssics, "l'aire de la ciutat us fa lliures", està en qüestió en aquests monstres urbans sense ordre, que creixen i s'escampen als voltants de nuclis antics deshabitats i barris benestants amb seguretat militaritzada.

Però la ciutat del segle vint-i-u no es defineix només en xifres. Aquesta meitat de la població humana que viu en el medi urbà ja no viu en les ciutats del segle vint. El procés de globalització ha donat a les ciutats un protagonisme que en el segle passat es reservava només als Estats. Són les ciutats les que configuren avui l'equilibri mundial. Estem en un món de ciutats, no només pel fet que la majoria dels humans hi viuen, sinó perquè aquestes s'han convertit en els nòduls principals del disseny del món actual.

Les ciutats són avui pols d'atracció d'activitat, d'esdeveniments, de comerç. A mesura que la liberalització d'aranzels i la compactació del món en grans àrees de competència mundial (Unió Europea, Estats Units, Mercosur, Àsia) es desenvolupava, les ciutats han anat substituïnt els Estats com a actors globals.

Si durant els segles dinou i vint l'equilibri del món el decidien els Estats-nació, no només en la seva vessant política, sinó també pel que fa a l'economia, avui dia part del seu paper l'han guanyat les ciutats. El món del segle vint-i-u pot entendre's com el d'una xarxa integrada de fluxos que van de metròpoli en metròpoli. Són les ciutats les que competeixen a nivell global per atraure activitat.

Nova York, Sao Paulo, Londres, Berlín, Moscou, El Caire, Ciutat del Cap, Mumbai, Shanghai... És a les ciutats on es produeix la major eferves-

cència creativa al món, i per primer cop són les ciutats les que competeixen entre si, sense necessitar els Estats. És més, són els Estats els que necessiten de les ciutats per poder tenir un paper global (potser per això un sector de la "intelligentsia" espanyola s'ha decidit a potenciar Madrid com a centre de referència global).

El canvi en el paper de les ciutats va associat a canvis en les ciutats mateixes. L'acceleració dels processos i l'obertura al món fan de les ciutats centres d'atracció en continu moviment. És la lògica dels nostres temps elevada a la màxima potència. Tot passa a la ciutat i la ciutat ha d'estar preparada per assumir-ho tot, per digerir-ho i no morir d'èxit.

Davant d'aquest repte es configuren dues respostes genèriques. La primera, que és el paradigma de la llibertat absoluta de mercat, és la ciutat aglomeració, la ciutat que creix i es mou de manera autònoma, per l'impuls de la pròpia activitat econòmica. És l'urbs deixada al desgovern, on s'acumulen els espais diferenciats en funció de l'estrat que s'ocupa en la vida econòmica. Les grans urbs llatinoamericanes en serien l'exemple. Centres urbans colonitzats per edificis d'oficines, èmuls dels "downtowns" nord-americans, envoltats per una primera corona de classe mitjana, mentre que a les rodalies s'estenen els barris de la misèria, l'autoconstrucció i els sostres d'uralita. Més enllà, els "condominios", barris de classe alta totalment hermètics, amb seguretat privada. És un tipus de ciutat que no ha crescut amb ordre i que continua creixent sense aturador, amb cada remesa de nouvinguts o amb cada pla de desenvolupament immobiliari. El resultat és una urbs descontrolada, caòtica.

Front a aquest model hi ha el de la ciutat pensada, dissenyada per a la millora de la qualitat de vida dels seus habitants. Una ciutat que no es deixa als impulsos descontrolats de l'activitat, sinó que intenta canalitzar-los per crear un espai endreçat, on convergeixen la necessitat del progrés econòmic amb un sentit de comunitat i d'empresa col·lectiva. Aquesta, a diferència de l'anterior, és una ciutat que gaudeix d'un poder polític fort, que dirigeix i condiona el creixement urbà i vetlla per la coherència del conjunt.

Evidentment, aquests són dos models extrems que possiblement no responguin a cap ciutat real en el món d'avui. Els processos de canvis accelerats fa que ciutats ordenades esdevinguin caòtiques, o que puguin trobar-se en una matei-

xa ciutat exemples d'un i altre model, com ara municipis centrals que conviuen amb grans extensions perifèriques desestructurades (com ara la "banlieue" parisina).

El nou paper de les ciutats en el món global pressiona els seus equilibris interns i posa damunt la taula la necessitat de l'escala per poder jugar a fons el seu nou paper de nòdul global. S'imposa la metropolinització. Ja no és possible concebre la ciutat com un ens aïllat del seu entorn, sinó com el centre d'un espai més vast on s'articulen altres ciutats al seu voltant. El risc de no articular aquesta realitat és delmar les possibilitats de la capital de jugar a la lliga mundial.

No és possible l'urbs global sense un entorn que la complementa i que guanya amb la capacitat d'atracció de la ciutat. Hi ha un fil molt prim que guarda l'equilibri entre la capital metropolitana i el seu entorn, això que a Catalunya s'anomena el "territori". En aquest joc de pesos i contrapesos és necessari evitar tant la subordinació del "territori" a la capital, com l'ofegament d'aquesta per l'entorn.

La ciutat és, avui més que mai, un engranatge d'alta precisió que necessita d'una direcció, d'un projecte i de la convergència de forces per poder fer front a un món que li dona un paper preponderant, però alhora li exigeix un estat d'alerta constant.

Aquest número de FRC intenta desbrossar el camí cap a aquesta nova ciutat global.

Quina són els seus riscos? Estan preparades les ciutats per fer el seu nou paper? Què cal per a que això sigui possible? Algunes d'aquestes preguntes troben resposta en boca de l'alcalde de Barcelona, Jordi Hereu, que desgrana els reptes presents i futurs de la capital catalana. Juan Antonio Módenes, demògraf, explica la gènesi del món hiperurbà, mentre que Richard Florida parla de les megaregions globals. D'altra banda, Mariona Tomàs, experta en governs metropolitans, assenyala quines són les tendències en l'estudi de les grans àrees urbanes. ■

CONSELL DE DIRECCIÓ

EDITORIAL ■